

TÜRKİYE'DE MİMARİ MİRASIN KORUNMASINDA ÇALIŞAN GELENEKSEL YAPI USTALARININ ÖNEMİ VE UYGULAMA ELEMANLARININ EĞİTİMLERİ ÜZERİNE GÜNCEL BİR DEĞERLENDİRME

A CURRENT EVALUATION ON THE IMPORTANCE OF TRADITIONAL BUILDING MASTERS AND THE TRAINING OF RESTORATION PRACTITIONERS WORKING IN THE CONSERVATION OF ARCHITECTURAL HERITAGE IN TURKEY

Makale Bilgisi | Article Info

Başvuru: 18 Nisan 2022	Received: April 18, 2022
Hakem Değerlendirmesi: 31 Mayıs 2022	Peer Review: May 31, 2022
Kabul: 03 Temmuz 2022	Accepted: July 03, 2022

DOI : 10.22520/tubaked2022.25.003

Esra BALCI* - Nurdan KUBAN** - Aynur ÇİFTÇİ***

ÖZET

Kültür varlığı yapıların özgün değerleriyle korunarak geleceğe aktarılması, söz konusu yapılara yapılacak koruma ve restorasyon müdahalelerinin niteliğiyle ve dolayısıyla da bu müdahaleleri gerçekleştirecek uygulama elemanlarının eğitimi ve donanımıyla doğrudan ilişkilidir. Özel deneyim ve uzmanlık gerektiren bu alanda nitelikli iş gücü vazgeçilmez bir zorunluluktur. Bu anlamda, geleneksel mimari, yapım teknikleri ve malzemeleri ile ilgili bilgi, beceri ve deneyime sahip geleneksel ustaların varlığı, tanınırlığı, gelecek nesillere bu birikimi aktarabilmeleri ve genç nesillerin kalifiye uygulama elemanları olarak yetişmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, geleneksel yapı zanaatları somut olmayan kültürel miras bağlamında değerlendirilmekte, mevcut geleneksel yapı ustalarının belirlenmesi ve tanınırlıklarının sağlanması konusu gündeme getirilmekte, örgün ve yaygın eğitimler çerçevesinde yeni nesillerin yetiştirilmesi çabaları ele alınmakta, mesleki yeterliliklere ilişkin yaşanan sorunlar ortaya konularak çerçeve öneriler sunulmaktadır. Çalışmada, bulgular konuya ilişkin yasal çerçevelere, ilgili kurumların açıklamış olduğu verilere ve yazarların bizzat görev almış olduğu girişimlerden edinilen birikime dayandırılmaktadır.

* Y. Mimar, Dr. Öğrencisi, YTÜ FBE Mimarlık ABD Rölöve ve Restorasyon Doktora Programı.
e-posta: esra.eksibalci[at]gmail.com ORCID: 0000-0002-6536-875X

** Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi Mimarlık Bölümü.
e-posta: nnkuban[at]gmail.com ORCID: 0000-0003-1928-9951

*** Doç. Dr., YTÜ Mimarlık Bölümü.
e-posta: ciftci[at]yildiz.edu.tr ORCID: 0000-0003-0926-2413

Sunulan bulgular sonucunda, geleneksel yapıların ve yapı zanaatlarının korunmasının, öncelikle mevcut geleneksel yapı ustalarının tanınırlıklarının sağlanması ve deneyimlerini aktaracakları ortamın güvence altına alınması, örgün eğitimlerinin uygulama ağırlıklarının artırılması, yaygın eğitimlerin sürekliliğinin sağlanması ve uygulamalarda mesleki yeterliliğe sahip usta ve ara elemanların görev almasıyla sağlanabileceği öngörülmektedir. Kültür varlığı niteliği taşıyan yapıların restorasyon uygulamalarında görev alan kişilerin eğitimlerini ve geleneksel yapı ustalığının sürekliliğini konu alan bu çalışmanın mimari koruma alanında geleceğe ışık tutması ümit edilmektedir

Anahtar Kelimeler: Geleneksel yapı ustası, Yaşayan İnsan Hazinesi, örgün eğitim, yaygın eğitim, mesleki yeterlilik, mimari restorasyon, restorasyon uygulama elemanı.

ABSTRACT

Preservation of the cultural assets with their authentic values and their transfer to the future is directly related to the quality of the conservation and restoration interventions, and therefore to the training and knowledge of the implementers who carry out these interventions. Qualified workforce is an indispensable necessity in this field, which requires special experience and expertise. In this sense, the existence and recognition of traditional masters -who have knowledge, skills and experience in traditional architecture, construction techniques and materials-, their ability to transfer this knowledge to future generations, and the training of young generations as qualified practitioners are of great importance.

In this study, traditional construction crafts are evaluated in the context of intangible cultural heritage, the issue of identifying existing traditional building masters and ensuring their recognition is brought to the agenda, efforts to raise new generations within the framework of formal and non-formal education are discussed, problems related to professional qualifications are presented and framework suggestions are presented. In the study, the findings are based on the legal frameworks on the subject, the data announced by the relevant institutions and the experience gained from the initiatives in which the authors themselves took part.

As a result of the findings presented, it is foreseen that the preservation of traditional buildings and construction crafts can be achieved primarily by ensuring the recognition of existing traditional construction masters and securing the environment in which they can transfer their experiences, increasing the application weight of formal education, ensuring the continuity of non-formal education, and employing professionally qualified masters and intermediate staff in practices. It is hoped that this study, which focuses on the education of the people involved in the restoration practices of the cultural assets and the continuity of traditional building mastery, will shed light on the future in the field of architectural conservation.

Keywords: Traditional building master, Living Human Treasures, formal education, non-formal education, professional qualifications, architectural restoration, restoration practitioner.

GİRİŞ

Mimari koruma eylemi çok paydaşlı, disiplinler arası, bilimsel yöntemlerle ve evrensel ölçütlerle sürdürülmesi gereken önemli bir kültürel faaliyettir. Koruma eylemlerinde işin kalitesini belirleyen çok fazla etmen vardır ve nitelikli iş gücü ile bilgi birikimi sağlıklı ve sürdürülebilir bir korumanın en temel unsurlarındandır. Özellikle geleneksel mimari mirasın korunmasında uygulamada yer alan, korunması gerekli kültür varlıklarına fiziksel olarak dokunan kişilerin bilgi birikimleri ve mesleki duyarlılıkları işin niteliğini doğrudan belirler.

Kültür varlığı yapılarla ilişkin koruma ve restorasyon uygulamaları, gerçekleştirilen iş kalemlerinin çeşitliliği, uygulama esnasında oluşabilecek beklenmedik sorunlar, yanlış müdahalelerin sebep olabileceği geri dönüşsüz hasarlar gibi nedenlerle özel uzmanlık ve deneyim gerektiren bir uğraştır. Nitelikli, kalifiye ustaların bulunmadığı bir ortamda istenilen düzeyde koruma ve restorasyon uygulamalarının gerçekleştirilmesi beklenemez.

Bu bağlamda geleneksel mimariyi, yapım teknikleri ve malzemeleri iyi bilen kişilerin varlığı, bu kişilerin bilgi birikimlerini yapıyı fiziksel çevreye yani sahaya ve diğer kişilere aktarma olanaklarının olması oldukça önemlidir¹. Geleneksel yapı ustalığı ülkemizde diğer ülkelerde² olduğu gibi kuşaktan kuşağa aktarılan bilgi, görgü ve deneyimlerle oluşmuş bir kültürel mirastır. Bu mirasın taşıyıcıları ise günden güne azalmakta ve kendilerine verilen önem yeterli özen ve farkındalığı taşımamaktadır. Bu nedenle, geleneksel yapı bileşenlerini derinlemesine bilen ve yapı zanaatlarını uygulayabilen yeni nesiller yetiştirilmesi için örgün ve yaygın eğitim girişimleri büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada, geleneksel yapı zanaatları somut olmayan kültürel miras bağlamında değerlendirilmekte, örgün ve yaygın eğitimler çerçevesinde yeni nesillerin yetiştirilmesi çabaları ele alınmakta, yaşanan sorunlar ortaya konularak çerçeve öneriler sunulmaktadır.

¹ Geleneksel yapı ustalarının önemi, mimariye ve tarihi çevrelere aktardıkları kültürel anlamlar, yapı ustalarının kültürel anlatım-tarihi çevre etkileşimlerindeki rolleri ile geleneksel ustalıkların, kültürel anlatımların kaybolması hakkında bkz. Karakul, 2014.

² Geleneksel yapı ustalığının somut olmayan kültürel miras açısından önemine dünyadaki diğer ülke örnekleri açısından bakıldığında Japonya ve Kore'deki yaklaşım ve uygulamaların öne çıktığı görülür. Her iki ülkede günümüzde "Yaşayan Ulusal İnsan Hazinesi" statüsünde değerlendirilen sistemler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Aikawa-Faure, 2014.

TÜRKİYE'DE GELENEKSEL YAPI USTALARININ KAYIT ALTINA ALINMASI VE TANINIRLIKLARI

Türkiye'de çeşitli üniversitelerde yürütülen saha çalışmaları, bilimsel araştırma projeleri³, lisansüstü tezler gibi akademik çalışmalar ve halk araştırmacılarının tespit ve belgelenmeleri kapsamında geleneksel yapı ustaları ile tanışma, geleneksel mimariyi, geleneksel yapı terminolojisini ve geleneksel yapı malzemeleri ile kullanılan el aletlerini belgeleme ve ustalarla görüşerek bilgileri kayıt altına alma işi sınırlı da olsa gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır (Foto.1). Ancak bu çalışmalar birbirinden bağımsız, kopuk ve yaygınlaşmamış durumdadır.

Fotoğraf 1. Geleneksel taş ustası-Konya, Sille / *Traditional stone-mason - Konya, Sille (F: Aynur Çiftçi, 2018)*

Bu aşamada UNESCO'nun 2003 tarihli "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi"⁴ ve 2005 tarihli "Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi"⁵ çerçevesindeki "Yaşayan İnsan Hazinesi Sistemi"nden⁶ hareketle ülkemizde

³ Üniversitelerin yürüttüğü projelere örnek olarak Selçuk Üniversitesi'nde 2013 yılında başlanan Bilimsel Araştırma Projesi "Geleneksel Mimarinin Yaşayan İnsan Hazinesi: Yapı Ustaları"(GMYİH) ve proje kapsamında Selçuk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde 2013 yılı Mayıs ayında yöresel yapı kültürüne ilişkin toplumda farkındalık yaratmaya ve usta-çırak ilişkisini canlandırmaya yönelik düzenlenen aynı başlıklı sempozyum, çalıştay ve sergi etkinlikleri gösterilebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Karakul, 2015 ve Karakul, 2014.

⁴ UNESCO'nun 2003 tarihli "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" için bkz. <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-264414/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html> (URL 1)

⁵ UNESCO'nun 2005 tarihli "Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi" için bkz. <https://www.telifhaklari.gov.tr/resources/uploads/2019/10/15/UNESCO-2005-KIFAC-SOZLESMESI-TURKCE.pdf> (URL 2)

⁶ UNESCO'nun "Yaşayan İnsan Hazinesi Sistemi" oluşturulması rehberi için bkz. <https://ich.unesco.org/doc/src/00031-EN.pdf> (URL 3)

oluşturulan “Yaşayan İnsan Hazinesi Ulusal Envanteri” kayıt ve belgeleme açısından önemli bir kaynaktır. 2003 Sözleşmesi gereğince her Taraf Devlet, korumak için tespit amacıyla kendi toprağı üzerindeki somut olmayan kültürel miras envanterini, kendi durumuna uygun bir biçimde hazırlar ve güncelleştirir. Türkiye’nin; iki çeşit ulusal envanteri bulunmaktadır. Bunlar:

1. Yaşayan İnsan Hazinesi (YİH) Ulusal Envanteri
2. Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) Ulusal Envanteri’dir.

Yaşayan İnsan Hazinesi (YİH), Somut Olmayan Kültürel Mirasın belli unsurlarını yeniden yaratmak ve yorumlamak açısından gerekli bilgi ve beceriye yüksek düzeyde sahip kişileri anlatır.

Yaşayan İnsan Hazinesi şu ölçütlere göre belirlenir:

1. Ustalığını 10 yıldır icra ediyor olması,
2. Sanatını usta-çırak ilişkisi ile öğrenmiş olması,
3. Bilgi ve becerisini uygulamadaki üstünlüğü,
4. Konusunda ender bulunan bilgiye sahip olması,
5. Kişi veya grubun yaptığı işe kendini adanmışlığı,
6. Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini geliştirme yeteneğı (sanatının toplumla buluşmasını sağlayacak yenilikler içermesi),
7. Kişi veya grubun bilgi ve becerilerini çırağı aktarma becerisi (çırak yetiştirmiş olması) (URL 4)

Somut olmayan kültürel miras ulusal envanterinin temelini il envanterleri oluşturmaktadır. İllerde envanter çalışmaları ve aday önerileri İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü’nün koordinasyonunda yürütülmektedir⁷.

⁷ Envanterle ilgili işlem basamakları şunlardır: 1. İllerde öncelikle ilgili kurum/kuruluş, araştırma merkezi/enstitü, sivil toplum kuruluşu temsilcileri ile uzmanlar ve gerekli durumlarda somut olmayan kültürel miras taşıyıcılarının katılımı ile İl Tespit Kurulları oluşturulur. 2. Bu kurullar kendi illerindeki somut olmayan kültürel miras unsurları ile yaşayan insan hazinesi aday önerilerini, gerekli tespit formlarını doldurmuş halde periyodik olarak yılda iki kez Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğüne gönderir. 3. Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü, illerden gelen verileri kendi bünyesinde ilgili kurum/kuruluş, araştırma merkezi/enstitü, sivil toplum kuruluşu temsilcileri ile uzmanlar ve gerekli durumlarda somut olmayan kültürel miras taşıyıcılarının katılımı ile oluşturduğu

Geleneksel yapı ustalığının mimari mirasın sürdürülebilirliği açısından önemi ortada iken, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Müdürlüğü tarafından ilk kez 2008 yılında oluşturulan “Yaşayan İnsan Hazinesi Ulusal Envanteri” incelendiğinde sadece Ahlat yöresinden Tahsin Kalender isimli bir yapı ustasının “taş ustalığı” başlığı ve 02.0017 numara ile envantere kaydedildiğı, bunun dışında herhangi bir geleneksel yapı ustasının ulusal sisteme dahil edilmediğı tespit edilmiştir⁸. Tahsin Kalender de 26 Kasım 2020’de vefat ettiğinden⁹ mevcut “YİH Geleceğe Aktarılan Mirasın Temsilcileri” listesinde geleneksel mimari ile ilişkilendirilebilecek bir yapı ustası kalmamıştır¹⁰.

Bunun dışında somut olmayan kültürel miras alanlarında üretimlerin teşvik edilmesi ve geleneksel kültürün yaşatılması hedefiyle “kültürel miras taşıyıcılarının” tespit edilmesi, değerlendirilmesi, belirli ölçütlere sahip olanların Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi’ne¹¹ kayıt edilmesi yine Kültür ve Turizm Bakanlığı, Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Ancak ilgili yönerge incelendiğinde “âşık-ozan, halk şairliği ve zakirlik geleneğı”, “mahalli sanatçılar”, “çalğı yapımcılığı”, “geleneksel el sanatları” ve “Türk süsleme sanatları” ile “geleneksel tiyatro sanatları” alanlarında

değerlendirme kurulunda inceleyerek, envantere alınacak unsurları belirler ve Makam Onayına sunar. 4. Envantere alınması kararlaştırılan unsurlar, envanter sistemine kaydedilir ve Genel Müdürlüğün web sitesinden kamuoyuyla paylaşılır (<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-50839/somut-olmayan-kulturel-miras-envanter-calismalari.html> - URL 5).

⁸ Listede geleneksel mimari ile ilişkilendirilebilecek “kalemişi” başlığı altında 02.0026 numara ile 2015’te kaydolun Muammer Semih İrteş de bulunmaktadır. Ancak İrteş, İDMMA mezunu bir mimardır (<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-165986/muammer-semih-irtes.html> - URL 6)

⁹ Tahsin Kalender, 1928 yılında Ahlat’ın köklü ailelerinden olan Kalenderoğulları ailesi mensubu olarak doğmuştur. 17 yaşından itibaren taş ustalığına adım atan Kalender özellikle Anadolu-Türk mimarisinde kullanılan Ahlat Taş Ustalığı Geleneğinin bir temsilcisi olarak yetişmiş, meslek hayatı boyunca 500’ü aşkın yapı inşa etmiştir. İnşa ettiğı yapılar arasında cami, çeşme, okul, değirmen, ahır, tandır evi, konut, minare, türbe gibi farklı yapı tipleri bulunmakta olup bunların neredeyse tamamı halen kullanılmaktadır. Ahlat’ın dışında Bitlis, Erciş, Doğubayazıt gibi yerleşim merkezlerinde de ustalığını sürdüren Kalender, yapı ustası olması nedeniyle zaman içerisinde marangozluk bilgisini de edinmiş, ayrıca mezar taşı işlemeciliğıyle de uğraşmıştır (<https://aregem.ktb.gov.tr/TR-258788/tahsin-kalender-1928-2020.html> - URL 7).

¹⁰ Ahlat Kaymakamlığı tarafından yapılan bir yazılı açıklamada “Geleneksel Ahlat Taş İşçiliğı”nin ülkemiz UNESCO Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesine aday gösterilmesi için güncel bazı çalışmaların yürütüldüğü bilgisi edinilmiştir (<https://mardinhaber.com.tr/haber/9597563/geleneksel-ahlat-tas-isciligi-unesco-yolunda> - URL 8).

¹¹ Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezinde Bakanlık araştırmacıları tarafından Türkiye’deki yapı ustalarıyla yapılmış söyleşiler ve bazı belgeleme çalışmaları olduğu bilgisi edinilmiştir.

sanat/zanaat icra eden ve kurullarca uygun görülen sanatçıların Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezinde Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı olarak kayıt altına alındığı ve kendilerine “sanatçı tanıtma kartı” verildiği (URL 9), “yapı ustalığı” alanında ise bir belgeleme olmadığı görülmüştür.

ORTAÖĞRETİM VE ÖNLİSANS DÜZEYİNDE MİMARİ RESTORASYON EĞİTİMİ

Geleneksel yapı ustaları ve taşıdıkları zanaat bilgisi yitirmeye yüz tutmakla birlikte, ülkenin tüm bölgelerinde coğrafi, iklimsel ve kültürel çeşitliliğe paralel biçimde şekillenmiş bulunan geleneksel yapılar varlıklarını –güçlülük de olsa- sürdürmektedir. Bu varlıkların özgün nitelikleriyle birlikte korunarak geleceğe aktarılması gerekliliği nedeniyle, mimari koruma teknikleri ve geçmişte nesilden nesle aktarılan geleneksel yapı zanaatları günümüzde bir mesleki ve teknik eğitim alanı olarak öne çıkmaktadır. 2021 yılı itibarıyla Türkiye genelinde, mimari restorasyon alanında mesleki ve teknik eğitim veren toplam 18 adet ortaöğretim programı (URL 10) ve 116 adet önlisans programı (URL 11) bulunmaktadır.

Türkiye’de ortaöğretim düzeyinde teknik öğretim sunulan tüm kurumlar incelendiğinde 2021 yılı itibarıyla toplam 18 kurumda “Restorasyon” eğitimi verildiği saptanmıştır (Çizelge 1). Restorasyon eğitimi orta öğretim düzeyinde İnşaat Teknolojileri alanı altında bir

dal olarak tanımlanmaktadır. 15 farklı ilde bulunan bu kurumların tümünün Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi niteliğinde olduğu görülmektedir.

2012 yılında yapılan tespitte mimari restorasyon eğitiminin orta öğretim düzeyinde ‘Endüstri Meslek Lisesi,’ ‘Anadolu Meslek Lisesi,’ ‘Teknik Lise’ olarak anılan kurumlarca (toplam 15 adet kurumda) verildiği belirlenmiştir (Kuban, 2013). Bu kurumlar kapsamında verilen eğitimlerin de kendi bünyelerinde farklılıklar gösterdiği ifade edilmektedir. Teknik Liselerde, meslek lisesi öğrencilerinden belirli bir başarı ortalamasını sağlayanlara yönelik olarak, endüstriyel teknik alanlarda meslekî formasyon verilmesi ve fen bilimleri ağırlıklı programlar sunulması amaçlanmıştır. Anadolu Meslek Liselerinde mesleki ve teknik eğitimin yanı sıra bir yabancı dilin öğretilmesini amaçlayan programlar uygulanması hedeflenmiştir. Endüstri Meslek Liselerinin ise ayırt edici özelliği, 11 ve 12’inci sınıflarda uygulamalı meslek derslerinin haftanın üç gününde alanları ile ilgili işletmelerin makine, araç-gereç ve mesleğinde uzmanlaşmış personel imkânlarından yararlanarak iş yerlerinde yapması olarak tanımlanmıştır. Ancak, 2014 yılında yapılan bir düzenlemeyle Endüstri Meslek Lisesi ile Teknik ve Meslek Lisesi sıfatları yerlerini Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesine bırakmıştır. Tek isim altında birleştirilen bu kurumlar, meslek kazandıran, ülke ekonomisine katkı sağlayacak ara eleman yetiştiren ortaöğretim kurumları olarak tanımlanmaktadır. Öğrencilerin öğrenimleri süresince haftanın belli günlerinde mesleki eğitimlerine yönelik kurum ve

Sıra No.	İL	İLÇE	OKUL/KURUM ADI
1	ADANA	SEYHAN	İsmet İnönü Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
2	AFYONKARAHİSAR	MERKEZ	Afyonkarahisar Gazi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
3	AMASYA	MERKEZ	Şehit Gültekin Tırpan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
4	ANKARA	YENİMAHALLE	Mimar Sinan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
5	BURSA	OSMANGAZİ	Hürriyet Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
6	DİYARBAKIR	YENİŞEHİR	Diyarbakır Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
7	EDİRNE	MERKEZ	Edirne Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
8	EDİRNE	MERKEZ	Selimiye Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
9	İSTANBUL	EYÜPSULTAN	Haydar Akçelik Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
10	İSTANBUL	ŞİŞLİ	Zincirlikuyu İSOV Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
11	KAYSERİ	MELİKGAZİ	Ağırnas Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
12	KAYSERİ	MELİKGAZİ	Mimar Sinan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
13	KONYA	SELÇUKLU	Fatih Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
14	KÜTAHYA	MERKEZ	Kütahya Ticaret ve Sanayi Odası Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
15	MARDİN	ARTUKLU	Mardin Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
16	NEVŞEHİR	ÜRGÜP	Ürgüp Kılıçarslan Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
17	SİVAS	MERKEZ	Atatürk Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi
18	ŞANLIURFA	KARAKÖPRÜ	Karaköprü GAP Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

Çizelge 1. 2022 yılı itibarıyla Türkiye’de ortaöğretim düzeyinde restorasyon alanında eğitim veren kurumlar. / As of 2022, institutions providing education in the field of restoration at secondary level in Turkey.

kuruluşlarda staj yapmaları öngörülmektedir. Türkiye’de ortaöğretim düzeyinde Restorasyon başlığı altında eğitim veren kurumlar ve buldukları yerler Çizelge 1’de sunulmaktadır.

Önlisans düzeyinde ise farklı yıllara ilişkin yapılan tespitlere dayanarak 2012 yılında toplam 29 adet meslek yüksek okulu¹² (23 adet devlet üniversitesine bağlı, 4 adet vakıf üniversitesine bağlı ve 2 adet de doğrudan YÖK’e bağlı) bulunduğu; 2018 yılında ise 55 farklı kurumda (36 devlet üniversitesine bağlı, 19 vakıf üniversitesine bağlı) mimari restorasyon eğitimi verildiği saptanmıştır. 2020 yılında ise 62 farklı kurumda (42 devlet, 20 vakıf üniversitesine bağlı) toplam 116 adet mimari restorasyon programı bulunduğu görülmektedir. Bu 116 programın 87 adedi örgün eğitim çerçevesinde; 29 adedi ise ikinci öğretim kapsamında sürdürülmektedir. Vakıf üniversitelerinde devam etmekte olan 58 programda (40 program örgün eğitimde, 18 program ise ikinci öğretimde olmak üzere) öğrencilere çeşitli oranlarda burs sağlanmaktadır. 2020 yılına ilişkin mimari restorasyon programı sayısal dökümleri Çizelge 2’de sunulmaktadır. Program sayısında yıllara dayalı gözlenen değişime ilişkin veriler ise Çizelge 3’te sunulmaktadır.

2012 üniversite giriş sınavında mimari restorasyon alanında –ikinci öğretim ve burslu programlar dahil- 55 ayrı programa toplam 1495 kişilik kontenjan açılmıştır. 2020 yılı dökümlerinde ise program sayısının 116’ya; açılan kontenjanın ise 3809’a yükseldiği gözlenmektedir. 2020 yılında açılan kontenjanın %81,46’sı dolmuş ve 3103 öğrenci ilgili bölümlere yerleşmiştir.

Bu alandaki program sayısının ve eğitim gören öğrenci sayısının hızla artmasına rağmen, koruma ve restorasyon alanında uygulama elemanlarına ilişkin olumlu bir dönüşüm henüz gözlenmemektedir. Bunun nedenleri arasında, söz konusu meslek yüksekokullarının görece düşük taban puanlarla öğrenci kabul etmesi, öğrencilerin niteliğinin istenilenin altında kalması, programların uygulama süreçlerinden uzak, belli ders kredisini dolduracak biçimde uygulanması ve sonuçta bu mesleğin tercih edilen değil, mecbur kalınan bir meslek haline gelmesi sayılabilir. Programlara kabul edilen öğrencilerden başarılı olanlar, dikey geçiş sınavı seçeneğini kullanarak üniversitelerin mimarlık bölümlerine yerleşme eğilimindedirler. Vakıf üniversiteleri değerlendirildiğinde ikinci öğretim kapsamında sürdürülen burslu programların, örgün eğitimde sunulan burslu programlardan daha yüksek puanla öğrenci alıyor olması bu anlamda ilginç ve düşündürücüdür. Türkiye’de inşaat sektörüyle paralel

olarak değerlendirilen mimari koruma alanında bilimsel uzmanlığın mesleki imgesi güçlü ve çekici hale gelememiştir. İşin bilimsel niteliğine rağmen, bu konuda çalışanların uzmanlıklarda değerlendirilememesi; işgücüne saygı duyulmaması; işin zorluğuna oranla alınan düşük maaşlar ve güç çalışma koşulları genç ara elemanlar için yıldırıcı olmaktadır. Ayrıca sektörün mevsimsel döngüsü ve dalgalanması nedeniyle yılın bazı dönemlerinde işsiz kalan gençler farklı iş ve meslek alanlarına yönelmektedir. Tüm bu nedenlerle mimari koruma uygulamaları nitelikli ara elemanlardan yoksun kalmakta; ara eleman olarak yetiştirilmeye çalışılan gençler ise koşullar nedeniyle farklı sektörlerle kaymaktadır.

Sunulan program sayısı hızla artmakla birlikte, söz konusu kurumların (özellikle vakıf üniversitelerine bağlı meslek yüksekokullarının) İstanbul başta olmak üzere büyük şehirlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Kuruluş aşamalarında yerel mimari nitelikler doğrultusunda kurgulanmaları¹³ ve sektörle ilişkili olarak geliştirilmeleri öngörülen meslek yüksekokulları, zamanla yerellikten uzaklaşmaktadır. Merkezi öğretim sisteminden kaynaklanan aksaklıklar, okullardaki teknik altyapı eksiklikleri, öğretim kadrolarının yetersizlikleri, öğretimin sektörle ilişkilendirilmesine dair sıkıntılar, meslek yüksekokullarında koruma ve restorasyon alanında istenen düzeyde kalifiye eleman yetiştirilmesinin önünde önemli engeller oluşturmaktadır¹⁴ (Kuban ve Kahya, 2016).

YAYGIN EĞİTİMDE MİMARİ KORUMA

Türkiye’de yaşanan restorasyon elemanı sorununa¹⁵ ilişkin çözüm arayışları farklı kollardan sürmekte; örgün eğitimde yapılan düzenlemeler ve yaygın eğitimin geliştirilmesi kapsamında çalışmalar yürütülmektedir. Bir yandan mesleki öğretim kurumlarında sunulan

¹² 2012 yılında, bu kurumlardan 7’si devlet üniversitesi olmak üzere toplam 8 tanesinde ikinci öğretim kapsamında da restorasyon eğitimi verildiği saptanmıştır.

¹³ Mimari restorasyon alanında eğitim veren meslek yüksekokullarının kuruluşunda, koruma sorunlarının ağırlıklı olduğu, doğal ve yapı çevreleriyle zengin kültür varlıklarına sahip yerleşmeler seçilerek bir yandan okulun bir açık atölye ortamında eğitim yapmasının sağlanması, diğer yandan ise yerel gereksinimlere yanıt vermesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda örneğin ahşap malzemeyle inşa edilmiş geleneksel sivil mimarlık örneklerinin yoğun olduğu Safranbolu’da ve anıtsal taş mimarinin zengin örneklerini barındıran Edirne’de birer meslek yüksekokulu kurulmuştur (Güçhan, 2001, s. 216).

¹⁴ Bu konuda detaylı inceleme için Bkz. Kuban 2013.

¹⁵ Bu sorun en güncel haliyle 22-23 Ekim 2021 tarihinde gerçekleşen 6. Ulusal Mimari Koruma Proje ve Uygulamaları Sempozyumu’nun forum bölümünde de dile getirilmiştir. Forumun ilgili bölümü için bkz. <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=437&RecID=5447> sayfasındaki 3.madde (URL 12).

program türü			program adedi	kontenjanı dolmayan program adedi	açılan kontenjan	yerleşen öğrenci adedi	kontenjan doluluk oranı (%)	kontenjanları dolan programların taban puan ortalaması
Devlet Üniversitesi	örgün öğretim	ücretsiz	42	12	2113	1893	89,59	220,4492
	ikinci öğretim	ücretli	9	3	470	407	86,6	202,26492
Vakıf Üniversitesi	örgün öğretim	burslu	20	0	132	132	100	291,60105
		%50 indirimli	17	12	618	410	66,34	214,71194
		%25 indirimli	3	1	102	60	58,82	187,1233
		ücretli	5	2	22	12	54,55	196,31739
	ikinci öğretim	burslu	9	0	53	53	100	297,19839
		%50 indirimli	9	8	296	136	45,95	197,79068
		ücretli	2	2	3	0	0	
TOPLAM			116	40	3809	3103	81,46	244,3213303

Çizelge 2. 2020 yılına ilişkin mimari restorasyon önlisans programları sayısal dökümü / *Numeric breakdown of architectural restoration associate degree programs for 2020.*

Kurum Türü	2012	2018	2021
Devlet Üniversitesi	23	36	42
Vakıf Üniversitesi	4	19	20
Doğrudan YÖK'e bağlı	2	0	0
TOPLAM	29	55	62

Çizelge 3. Restorasyon önlisans programlarının sayısında yıllara dayalı değişim / *Change over the years in the number of restoration associate degree programs.*

eğitimlerin geliştirilmesine ilişkin projeler¹⁶ gündeme gelirken, bir yandan ise çeşitli kurslar aracılığıyla koruma konusunda yaygın eğitimle eleman yetiştirme çabaları devam etmektedir (Kuban ve Kâhya, 2016). Nitekim ICOMOS Eğitim Komitesi de, anıtların ve sitelerin korunmasına ilişkin eğitim süreçlerine dair hazırladığı 1993 tarihli “Guidelines on Education and Training in the Conservation of Monuments, Ensembles and Sites” adlı rehberde, korumaya yönelik eğitim ve duyarlılığın okullarda başlaması, üniversitelerde ve ötesinde de devam etmesi gerektiğini vurgulamaktadır (URL 14).

İnternet ortamında yapılan genel bir taramayla ulaşılabilen linklerden son 10 yıl içerisinde Türkiye’de geleneksel yapı ustalığı ya da geleneksel yapı malzemelerini işlemekle ilgili açılan kurslar incelendiğinde bunların ağırlıklı olarak taş malzeme ve taş ustası yetiştirmekle

ilgili olduğu görülür:

- 1) 2021’de Kastamonu’da, Kastamonu Belediyesi Mesleki Eğitim Kurs Merkezi’nde (KASMEK) açılan Ahşap Restorasyon Kursu (URL 15-16),
- 2) 2020’de Şanlıurfa’ya bağlı Siverek’te, Siverek Kaymakamlığı İlçe Halk Eğitim Merkez Müdürlüğü’nün açtığı 12 ay süreli taş ustalığı kursu (12 kişinin katılımıyla) (URL 17),
- 3) 2018’de Mardin, Midyat’ta Çok Amaçlı Toplum Merkezi (ÇATOM)’da SODES kapsamında Kalkınma Bakanlığı tarafından finanse edilen, Kaymakamlıkça yürütülen 12 ay süren “Altın Bilezik Projesi” (URL 18) kapsamındaki taş işlemesi eğitimi (geliri olmayan ve dezavantajlı 20 kadının katılımıyla),
- 4) 2017’de Kayseri’ye bağlı Melikgazi’de, Melikgazi Belediyesi tarafından meslek edindirme kursları kapsamında açılan bölgeye özgü “Taş Restoratörü” kursu (URL 19),

¹⁶ Bu tip projelerden güncel bir tanesi YAPIMED liderliğinde, İÜ ve EKBMM ortaklığında yürütülen Genç Ustalar – Ahşap Mirasın Korunmasında Geleneksel Dokunuş: Usta Eller-Genç Beyinler İşbirliği Projesi, Zincirlikuyu İSOV Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin katılımı ile Haziran 2022’de tamamlanmıştır. İleride benzer bir şekilde tekrarlanacağı belirtilen projenin detayları ve proje kitabı için bkz. <https://youngmastersproject.com/> (URL 13)

- 5) 2017’de Batman’da Halk Eğitim Merkezi ve İl Kültür Turizm Müdürlüğü tarafından açılan 4 aylık doğal taş işleme kursu (URL 20), (12 kişinin katılımıyla),
- 6) 2018’de Mardin’de Koru Projesi kapsamında taş ustaları ve marangozlar için hazırlanan eğitim (Foto. 2) (URL 21),
- 7) 2014’te Bitlis’te KUDEB öncülüğünde, 100 gün ve toplamda 600 saat süreli eğitim taş ustası eğitimi (URL 22) (25 kişinin katılımıyla),
- 8) 2014’te Kastamonu’da Valilik, İŞKUR, Milli Eğitim Müdürlüğü, El Sanatları Atölyesi ve KOSGEB iş birliğiyle protokol altına alınan “‘Ahşap Akademisi’ adlı eğitim programı” (URL 23) (16 kişinin katılımıyla),
- 9) 2011’de yine Mardin’de Anadolu Sigorta’nın sponsorluğunda açılan, Kültür ve Turizm Müdürlüğü ile Mardin Sanat Evi’nce yürütülen 3 ay süreli “Bir Usta, Bin Usta Taş İşleme Kursu” (URL 24), (25 kişinin katılımıyla),
- 10) 2011’de Mardin, Midyat’ta Halk Eğitim Merkezi bünyesinde, Çok Amaçlı Toplum Merkezi’nde (ÇATOM) açılan 500 saatlik taş işleme kursu (URL 25) (23 genç kızın katılımıyla),

Bu kurslardan sadece Kastamonu’da düzenlenen eğitimlerin burada ahşabın yapı malzemesi olarak yoğun kullanılmasından dolayı ahşap üzerine olduğu tespit edilmiştir. Yetkililer daha önce Kastamonu Belediyesi bünyesinde ahşap birimi kurulurken fark edilen restorasyon ustası sayısındaki yetersizliği kapatmak amacıyla bu eğitimlerin verildiğini belirtmişlerdir. Bunun dışındaki eğitimler, Anadolu’nun doğusunda ve taşın temel yapı malzemesi olarak kullanıldığı yerleşmelerde açılmıştır.

Kursların ortak noktası yeni yapı faaliyetleri ya da onarımlarda ihtiyaç duyulan nitelikli elemanı yetiştirme, yerel mimariyi tanıyan taş ustalarının azalmasından duyulan endişe, unutulmaya yüz tutan mesleklerin öğrenilip yok olmasını önlemek, mevcut geleneksel mimariyi korumak olarak özetlenebilir. Yeni ustalar yöredeki deneyimli ustalar tarafından eğitilmekte, dersler teorik ve pratik olmak üzere iki bölümden oluşmakta, kursları başarıyla tamamlayanlara ustalık belgesi (kurs bitirme belgesi, sertifika) verilmekte, bazı kurslarda katılımcılara küçük bir ödeme yapılmakta ve ustalık belgesi alanlar iş bulmaya başlamaktadır. Bu durum özellikle gençlerin istihdamıyla ekonomiye ve sosyal gelişime de destek sağlamaktadır. Az sayıda kursta kendi

Fotoğraf 2. KORU Projesi Kapsamında 2018 yılında Mardin’de gerçekleştirilen eğitim programı sırasında taş ustaları / Stonemasons during the training program held in Mardin in 2018 within the scope of the KORU Project. (URL: 26)

işini kuracak kursiyerlere uzun vadeli ve düşük faizli kredi taahhüdü ya da destek, istihdam sözü verilmektedir. Bazı illerde taş ustası kalmadığından yakındaki diğer illerden usta getirtilmesi bir sorun olarak görülmekte ve restorasyon potansiyeli olan yerleşmelerde nitelikli elemanlarla, profesyonel ekiplerle onarım yapılmak istenmektedir. Ayrıca Özellikle Mardin, Midyat’ta maddi geliri olmayan kadınlara yönelik taş işleme eğitimleri (hem onarım hem de obje tasarımı alanında) bu alandaki erkek işgücüne karşı alternatif bir yaklaşım olarak dikkat çekicidir. Kurslar yerel yönetimler, devletin ilgili bazı birimleri ve özel sektör ortaklığında düzenlenmiştir. Ancak hepsi dönemlik faaliyetlerdir ve kurs bitiminde kursiyerlerin ne kadarının uygulamalarda yer alabildiği konusu ile ilgili bir çalışma yapılmadığından hedeflerin ne kadarına erişildiği belirsizdir.

Anadolu’da içinde buldukları geleneksel yerleşimin mimari koruma ve onarım uygulamalarının kalitesini arttırmak, bu alanda nitelikli iş gücüne katkı sağlamak gibi amaçlarla gerçekleştirilen yukarıda sayılan türdeki tekil uygulamalar büyük önem taşımakla birlikte yerel kalmakta ve ulusal düzeyde sürekliliği sağlanmış bir etkileri olmamaktadır. Bunlara karşılık İstanbul’da farklı kurumların düzenlediği ulusal ve uluslararası düzeyde örnek haline gelebilmiş, birden fazla kez tekrarlanarak mimari koruma alanına önemli sayıda nitelikli uygulama elemanı kazandırmış yaygın eğitim programları bulunmaktadır.

Kültür varlıklarının özgün niteliklerini gözeterek koruma faaliyetlerini yürütecek insan kaynağının yetiştirilmesini yaygın eğitime konu eden ilk uygulamalardan birini Koruma ve Restorasyon Firmaları Derneği (KOREFD) gerçekleştirmiştir. 2003 yılında kurulan derneğin geniş kapsamlı ilk toplantısında mimari koruma uygulamalarında uluslararası ilke ve etik kurallara uygun bakış açısına

sahip kalifiye uygulama elemanı ihtiyacı ortaya konmuştur. Amaçları arasında “kültür varlıklarının korunması, restorasyonu ve bakımı ile ilgili zanaatkar ve sanatkarları geliştirmeye yönelik eğitim seminerleri düzenlemek, konuyla ilgili meslek okullarıyla ortak yapılacak çalışmalarda uygulamaya yönelik projeler geliştirmek” olan dernek bünyesinde ilk çalışma 2005 yılında ortaya konmuştur. Hazırlık sürecinde Avrupa Restorasyon Firmaları Birliği'nin (AEERPA) görüşlerinin de alındığı “Kültürel Mirasın Korunması Sürecinde Kalifiye Uygulama Elemanı Yetiştirme Programı” başlıklı projeye 47 genç koruma sektörüne kazandırılmıştır (Sayın, 2013).

KOREFD'in sektör temsilcileri, kamu kuruluşları ve üniversitelerin deneyim ve görüşlerini alarak uyguladığı program ulusal ve uluslararası düzeyde ilgi görmüş ve Avrupa Birliği fonlarının kullanıldığı 2005 yılındaki ilk dönemin ardından proje; İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı, İstanbul Kalkınma Ajansı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İstanbul Valiliği gibi kurumlarca da desteklenmiştir. Teorik ve teknik eğitimin yanı sıra koruma şantiyelerinde gerçekleşen uygulama eğitimi aşamalarından oluşan eğitim programı 28.11.2006 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmıştır. Lise veya ön lisans düzeyinde restorasyon eğitimi alan gençlerin konunun uzman isimlerinden aldığı seminerler, yine bu isimler eşliğinde koruma uygulamalarının gerçekleştiği şantiyelere yapılan teknik geziler, özel uygulamalara ilişkin uzman ustalar tarafından gerçekleştirilen teknik eğitim günleri, proje ekibi tarafından düzenli raporlarla takip edildikleri restorasyon şantiyelerinde farklı tipte üretimleri gördükleri uygulama eğitimleri koruma alanındaki donanım ve tecrübelerine önemli bir katkı sağlamıştır (Foto.3).

Eğitim bu biçimiyle 2005, 2007, 2009 ve 2010 yıllarında dört defa tekrar edilmiştir. 2010 yılında İstanbul Avrupa Kültür Başkenti Ajansının verdiği destekle ve İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü'nün ortaklığıyla gerçekleşen eğitimden sonra katılımcıların geri bildirimleriyle şantiyelerdeki uygulama eğitimine geçmeden önce uzun süreli bir atölye eğitiminin faydalı olacağı tespit edilmiştir.

Koruma ve Restorasyon Firmaları Derneği eğitim modelini atölye ağırlıklı olarak değiştirmeyi düşünürken, Kalkınma Ajansları ülke çapında 2009 yılından itibaren faaliyet göstermeye başlamıştır. İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA) 2009 yılı Aralık ayında kuruluş işlemlerini tamamladıktan sonra 2011 yılında ilk proje teklif çağrısına çıkmıştır. Yaratıcı Endüstrilerin Geliştirilmesi Mali Destek Programı o sene verilecek hibelerden yalnızca birinin çerçevesini oluşturmuştur. Bu teklif çağrısına Koruma ve Restorasyon Firmaları

Fotoğraf 3. KOREFD'in Kültürel Mirasın Korunması Sürecinde Kalifiye Uygulama Elemanı Yetiştirme Programı kapsamında şantiye eğitiminde uygulama yapan bir katılımcı / A participant in the construction site training within the scope of KOREFD's Qualified Implementation Staff Training Program for the Process of Conservation of Cultural Heritage (F: Nurdan Kuban, 2006)

Derneği (KOREFD), Vakıflar İstanbul 1. Bölge Müdürlüğü'nün ortaklığında, Müzeden Yapıya Kültürel Mirasın Korunması Eğitimi başlıklı proje ile başvurmuş ve İSTKA tarafından desteklenmeye değer bulunmuştur.¹⁷

Bu eğitim programının önceliklerden en önemli farkı yeni eklenen beş aylık uygulamalı atölye aşamasıdır. Proje ortağı İstanbul Vakıflar 1. Bölge Müdürlüğü'ne bağlı İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesinde akademisyenler ve koruma uzmanlarının danışmanlığında bir atölye kurulmuştur (Foto. 4). Bu atölyede katılımcılar müzenin taş, ahşap, çini, cam, metal ve alçı sınıflarından etütlük malzemesi üzerinde çalışma imkanı bulmuştur.¹⁸ Proje sonunda Müze konservasyon çalışmaları için kapsamlı bir atölye mekanına kavuşmuş, katılımcıların büyük bir kısmı uygulama atölyesinde kazandıkları yetkinlikle restorasyon ve mimari koruma pratiği alanında çalışmaya devam etmişlerdir.

KOREFD 2012 yılında biten bu projenin ardından özellikle Milli Eğitim Bakanlığı Mesleki Yeterlilik Kurumu ile görüşmeler yaparak aşağıdaki bölümde detayları verilmiş olan Restorasyon Uygulama Elemanlarına İlişkin Mesleki Yeterlilik Düzenlemesi konusunda ilerleme kaydedilmesi için çaba sarfetmektedir. Koruma ve Restorasyon Firmaları Derneğinin bir sivil toplum kuruluşu olarak

¹⁷ Programın açılış etkinliğinde kamu, sivil toplum ve akademi taraflarının konuşmaları için bkz. https://www.mimarizm.com/haberler/muzeden-yapiya-kulturel-mirasin-korunmasi-egitimi-gercege-donusuyor_117038 (URL 27)

¹⁸ İSTKA'nın İlk Desteklenen Projeler başlıklı kitabında yer alan proje ayrıntıları için bkz. syf. 68-69 <https://www.istka.org.tr/media/1115/2010-y%C4%B1%C4%B1-mal%C4%B1-destek-programlar%C4%B1-desteklenen-projeler.pdf> (URL 28)

Fotoğraf 4. KOREFD'in Müzeden Yapıya Kültürel Mirasın Korunması Projesi için Vakıf İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesinde kurulan atölyede revzen konservasyonu başında katılımcılar / *Participants performing revzen conservation in the workshop established at the Museum of Construction and Art Works of Foundations by KOREFD within the Protection of Cultural Heritage from Museum to Building Project (F: Esra Ekşi Balcı, 2012)*

koruma uygulamalarının kalitesinin artırılmasına yaygın eğitim aracılığıyla önemli bir katkı sunduğu ve ardından gelen çalışmalara ilham verdiği düşünülmektedir.

2006 yılının Temmuz ayında İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde 2863/5226 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 10-11 ve 57'nci maddeleri uyarınca yerel yönetimlerin koruma uygulamalarını denetlemelerine ve koruma alanında eğitim vermelerine olanak sağlayan Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü oluşturulmuştur.¹⁹ İBB KUDEB bünyesinde 2007 yılında Ahşap Eğitim Atölyesi, 2008 yılında ise Taş Eğitim Atölyesi kurulmuştur. Her yıl belli ön koşulları sağlayan konuya ilgili katılımcılar ile gerçekleşen Taş ve Ahşap Atölye Eğitimleri sonunda eğitimde yer alanlar mimari koruma uygulamaları alanında önemli bir birikime sahip olmuşlardır. Atölyelerin katılımcıları İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ne ait ahşap yapılar veya taş çeşmelerde teorik olarak öğrendikleri konuları pratik olarak pekiştirme fırsatı bulmuşlardır. KUDEB Ahşap Atölyesi bünyesinde ayrıca "Geleneksel Ahşap Yapılarda Restorasyon Uygulamaları; Usta Seminerleri" düzenlenmiştir. Bu şekilde mimari koruma alanında çalışan, uygulamanın içinde yer alan ustalara korumanın bilimsel ve etik yanına ilişkin bilgiler aktarılmıştır. (Sürücü, 2012), (Deniz, 2009).

KOREFD'in yedi yıl devam ettirdiği programının bitmesinin ardından KUDEB, taş ve ahşap atölye programlarıyla yaygın eğitimde sürekliliğe sahip bir çalışma olarak sorumluluk üstlenmiştir. Halen kurumun

¹⁹ <https://kudeb.ibb.istanbul/> sayfasından İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü'nün güncel işleyişine yönelik bilgiler alınabilir (URL 29).

web sayfasında (URL 30-31) bu eğitimlere ilişkin bilgi olmasına rağmen kurum ile yapılan görüşmede kamu kurumu eliyle 13 yıldır sürdürülen bu eğitim programının 2020 yılından bu yana kesintiye uğradığı anlaşılmıştır.

KOREFD'in İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi ile ortak olarak 2011-2012 yıllarında yürüttüğü yukarıda bahsedilen Müzeden Yapıya Kültürel Mirasın Korunması Eğitimi projesi sırasında Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'nden konu ile ilgili akademisyenler ve idari personelin ziyaretleriyle üniversite bünyesinde Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait kültür varlıklarının korunmasında katkı sağlayacak bir araştırma merkezi kurulması fikri ortaya çıkmıştır.

Bu esnada İstanbul Kalkınma Ajansı Yenilikçi İstanbul isimli bir teklif çağrısı yayınlamıştır. Koruma ve Restorasyon Firmaları Derneği'nin edindiği tecrübenin aktarıldığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün konservasyon ve restorasyon alanındaki ihtiyaçlarını karşılamaya dönük ve Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi'nin akademik imkanları göz önüne alınarak bir proje geliştirilmiştir. Bu proje de İstanbul Kalkınma Ajansı tarafından kabul edilmiştir. Vakıf Kültür Varlıklarını Koruma ve Araştırma Merkezi (KURAM) adını taşıyan merkezin yönetmeliği Nisan 2014'de Resmi Gazete'de onaylanmıştır.²⁰

KOREFD'in yürüttüğü Müzeden Yapıya Kültürel Mirasın Korunması Eğitimi projesi sırasında Vakıflar İstanbul 1. Bölge Müdürlüğü, İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesi bünyesinde kurulmuş olan atölyelerin Fatih

Fotoğraf 5. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Restorasyon Teknikerliği Programından öğrenciler İnşaat ve Sanat Eserleri Müzesinde KOREFD tarafından kurulan atölyede KURAM projesi kapsamında uygulama eğitimi alırken. / *Students from Fatih Sultan Mehmet Foundation University Restoration Technician Program within the scope of the KURAM project, during a practical training in the atelier established by KOREFD in the Museum of Construction and Art Works. (F: Esra Ekşi Balcı, 2013)*

²⁰ KURAM Yönetmeliği'nin detayları için bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/04/20140415-7.htm> - URL 32

Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi önlisans öğrencileri tarafından kullanılması konusunda bir süreklilik sağlanmıştır. Güzel Sanatlar Meslek Yüksek Okulu, Restorasyon Programında hayata geçirilen Atölye dersi; açıldığı her dönem, bizzat uygulama yoluyla öğrettiği, farklı malzeme tiplerine değindiği, konservasyonun anlamını kavratmış ve en önemlisi özgün malzeme üzerinde çalışma fırsatı verdiği için öğrenciler tarafından çok rağbet görmüştür (Foto. 5). Müzenin taşınacak olması nedeniyle bu atölye dersi kaldırılmış olsa da bu süre içinde Restorasyon Teknikerliği Programı'nda eğitim alan öğrencilerin uygulamaya ilişkin deneyimlerine başlangıç düzeyi için önemli bir katkı sağlamıştır²¹.

KURAM öncülüğünde 2018 yılında yine İstanbul Kalkınma Ajansı'nın desteğiyle "KURAM LONCA: İstanbul Geleneksel Sanat ve Zanaat Atölyeleri" projesi hayata geçirilmiştir. Proje ile "İstanbul'un kaybolmaya yüz tutmuş Geleneksel Sanat ve Zanaat dallarındaki ustalığın devamlılığı sağlanarak risk altındaki kültürel mirasın korunmasına katkıda bulunmak" amaçlanmıştır.²² Bu kapsamda Ağustos-Ekim 2019 tarihleri arasında Geleneksel Ahşap, Geleneksel Taş, Çini ve Tezyin Sanatları Atölyeleri gerçekleştirilmiştir. Bu atölyelere katılarak söz konusu dallarda eğitim alan 68 katılımcının ürettiği 88 eser 25 Ekim 2019 tarihli kapanış etkinliğinde sergilenmiştir.²³ Geçmişteki "LONCA" yapısının etik kuralları, kalite kontrolü ve insan yetiştirme geleneğini KURAM sorumluluğu altında kurumsal olarak canlandırmayı hedefleyen ve Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yenikapı Yerleşkesinde kurularak akademik eğitim dışında yaygın eğitime farklı geleneksel sanat ve zanaat dallarında hizmet vermesi planlanan KURAM-LONCA atölyelerinin proje sonrasında aktif olarak kullanılmadığı kurum ile yapılan görüşmede anlaşılmıştır.

2014 yılında kurulan Kültürel Mirası Koruma Derneği 2019-2022 yılları arasında British Council ve Department for Digital, Culture, Media & Sport tarafından sağlanan Cultural Protection Fund yararlanıcısı olarak Kültürel Mirasın Korunması İçin Kapasite Geliştirme Projesi (KORU)'ni uygulamıştır.²⁴ Söz konusu proje kapsamında yaygın eğitime konu olabilecek faaliyetler gerçekleştirilmiştir. 9-17 Eylül 2018 tarihlerinde Mardin'de ve 9-15 Eylül 2019 tarihlerinde Hatay'da düzenlenen KORU Kamp'ta miras yorumlama ve

taşınabilir kültür varlıklarının onarımının yanı sıra mimari koruma alanında atölye ve seminer çalışmaları yapılmıştır.²⁵ Katılımcılar çoğunlukla eğitimleri devam eden lisans ve önlisans öğrencileri arasından belirlenmiştir. Bu kampların özellikle önlisans düzeyindeki katılımcılar için uygulama sahasının farklı olanaklarını göstermesi ve deneyimletmesi yönleriyle önemli olduğu düşünülmektedir. Tek seferlik ve kısa süreli gibi görünse de bütüncül olarak planlanmış projenin Liderlik Okulu, Yapı Analiz Programı, Tamir Evi gibi faaliyetlerinde de yer alan katılımcılar mimari koruma alanının farklı disiplinlerinden birçok kişi ve kurum ile tanışıklık geliştirme fırsatı yakalamış, kıymetli bir networke dâhil olma şansını elde etmişlerdir (Şekil 1).

Şekil 1. Kültürel Mirasın Korunması İçin Kapasite Geliştirme Projesi (KORU) kapsamında 9-17 Eylül tarihlerinde Mardin'de gerçekleşen Koruma Kampı katılımcı el kitabının kapak sayfası / Cover page of the participant handbook of the Conservation Camp held in Mardin on 9-17 September as part of the Capacity Building for the Protection of Cultural Heritage Project (KORU). (URL 37)

²¹ Örgün eğitimin uygulama ayağıyla ilgili görünse de bu örnek KOREFD'in yaygın eğitimleriyle sağladığı dönüştürücü etkiyi ortaya koymak üzere bu bölümde sunulmuştur.

²² KURAM Lonca hakkında detaylı bilgi için bkz. <https://kuramlonca.fsm.edu.tr/> (URL 33)

²³ <https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/guncel/kaybolmaya-yuz-tutan-sanat-ve-zanaatlar-kuram-loncada/653906> projenin kapanış etkinliği hakkında detaylı bilgi (URL 34)

²⁴ <http://kmkd.org/> Kültürel Mirasın Korunması İçin Kapasite Geliştirme Projesi'nin yürüttüğü projeler için web sayfası ziyaret edilebilir (URL 35).

Yaygın eğitim kapsamında değerlendirilebilecek diğer bir yaklaşım ise AB tarafından desteklenen müfredat geliştirme projeleridir. Bu kapsamda, Erasmus +

²⁵ Kamp programının detayları için bkz. <https://drive.google.com/file/d/1YUW5neM-1L08HIONchx8rtJL3TBYzIJx/view> KORU (URL 36)

Programı Mesleki Eğitim Stratejik Ortaklıklar (KA202) faaliyetinde “Re-Vet European Training Curriculum For Restoration Workers / Restorasyon Alanında Çalışanlar İçin Avrupa Eğitim Müfredatı” başlıklı ve “2020-1-TR01-KA202-093483” no’lu Proje örnek olarak ele alınabilir (URL 38). Çevrimiçi bir platform oluşturarak, halihazırda restorasyon uygulamalarında görev almakta olan uygulama elemanlarının yetkinliklerini geliştirmeyi amaçlayan proje, henüz devam etmektedir. Bu anlamda, henüz eğitim programı ortaya konulmamış olmakla birlikte, hazırlık aşamasında yapılan araştırma çalışması ülkemizdeki restorasyon uygulama elemanı eğitimleri ve piyasanın beklentilerine ilişkin önemli veriler sunmaktadır. Söz konusu proje kapsamında, restorasyon uygulama işlerini üstlenen firmalarda görev alan 26 yetkiliyle²⁶ bir anket çalışması yapılarak, mimari koruma uygulamalarında yaşanan sorunlar, gereksinimler, iş-gücü potansiyeli ve çalışanların işe alım ölçütlerine ilişkin durum değerlendirmesi gerçekleştirilmiştir. Anketi yanıtlayanların %42’si bir elemanı işe alırken mesleki deneyimi öncelikli olarak önemsendiğini; %33’ü adayın mesleki eğitim almış (diploma veya sertifika) olmasını değerlendirdiğini; %25’i ise referans yoluyla eleman tercih ettiğini bildirmiştir. Bunun ötesinde, eğitim seviyelerinin değerlendirilmesi istendiğinde ilk tercihler olarak restorasyon alanında sertifika sahipleri (%36) ve usta-çırak eğitimiyle beceri edinmiş kişiler (%36) vurgulanmıştır. Örgün mesleki eğitim almış olan meslek yüksekokulu mezunlarının (%25) ve meslek lisesi mezunlarının (%3) bu değerlendirmede geride kalmış olmaları Türkiye’deki örgün mesleki eğitim açısından düşündürücüdür.

MİMARİ RESTORASYON UYGULAMA ELEMANLARINA İLİŞKİN MESLEKİ YETERLİLİK DÜZENLEMESİ

Tarihi Eser Koruma ve Restorasyon elemanları için Ulusal Mesleki Yeterlilikler’in tanımlanması süreci 2011 yılında başlatılmış ve Seviye 4 ile Seviye 5 için tanımlar getirilmiştir (URL 39-40). Türkiye Yeterlilikler Veri Tabanı ’nda Seviye 4, Lise diploması, ustalık belgesi, 4. Seviye kurs bitirme belgesi olarak tanımlanmakta; Seviye 5 ise ön lisans diploması olarak ifade edilmektedir. Bayındır Memur-Sen tarafından hazırlanan ve Mesleki Yeterlilik Kurumu tarafından 2013 yılında restorasyon alanına ilişkin olarak onaylanan bu yeterlilik tanımlarından Seviye 4 için 2020 yılında yeniden bir düzenleme yapılmıştır.

Seviye 4 ve Seviye 5 için tanımlanan ulusal yeterliliğe sahip olmak için herhangi bir önkoşul bulunmamaktadır

(bir eğitim seviyesi tanımı yoktur). Yeterlilik düzeyinin, teorik ve pratiğe dayalı olmak üzere iki kısımdan oluşan bir sınavla belirlenmesi planlanmıştır. Seviye 4 için tanımlanan sınavda adayın başarılı olması beklenen (zorunlu) konular aşağıdaki başlıklardan oluşmaktadır (bu başlıklara ilişkin teorik sınav önerilmektedir):

- İş sağlığı ve güvenliği, Çevre – Kalite ve Mesleki gelişim faaliyetleri
- Genel Koruma Kavramları

Seviye 4 için tanımlanan sınavda adayın aşağıdaki başlıklardan en az birinden başarılı olması beklenmektedir (bu başlıklara ilişkin teorik ve pratiğe dayalı sınav uygulanması önerilmektedir):

- Kâgir Eser Koruma ve Restorasyonu İşlemleri
- Ahşap Eser Koruma ve Restorasyonu İşlemleri
- Metal Eser Koruma ve Restorasyonu İşlemleri
- Alçı ve Kalemışı Süslemeleri Koruma ve Restorasyonu İşlemleri

Seviye 5 için tanımlanan sınavda adayın başarılı olması beklenen (zorunlu) konular aşağıdaki başlıklardan oluşmaktadır (bu başlıklara ilişkin teorik sınav önerilmektedir):

- İş sağlığı ve güvenliği, Çevre – Kalite ve Mesleki gelişim faaliyetleri
- Genel Koruma Kavramları

Seviye 5 için tanımlanan sınavda adayın aşağıdaki başlıklardan en az birinden başarılı olması beklenmektedir (bu başlıklara ilişkin teorik ve pratiğe dayalı sınav önerilmektedir):

- Kâgir eser koruma ve restorasyonu işlemleri
- Ahşap eser koruma ve restorasyonu işlemleri
- Metal eser koruma ve restorasyonu işlemleri
- Seramik, çini, mozaik eser koruma ve restorasyonu işlemleri
- Vitray, cam eser koruma ve restorasyonu işlemleri
- Resim, kâğıt, deri eser koruma ve restorasyonu işlemleri

²⁶ Anket, 5 firma sahibi, 5 firma yöneticisi, 11 şantiye şefi, 3 proje yöneticisi ile gerçekleştirilmiştir.

- Tekstil, el sanatları eserleri koruma ve restorasyonu işlemleri
- Alçı, kalemşi süslemeleri koruma ve restorasyonu işlemleri

Seviye 4 ve Seviye 5 için belge geçerlilik süresi 5 yıl olarak tanımlanmıştır. 5 yılın sonunda belgenin yenilenmesi öngörülmektedir.

Söz konusu yeterlilikler resmi olarak tanımlanmış olmakla birlikte, yeterlilik sınavlarını değerlendirmekle yetkili olan kurumun etkin olarak bu süreci yürütmediği ve uygulamada bu yeterlilik koşullarının henüz aranmadığı gözlenmektedir.

8 - 9 - 10 Aralık 2016 tarihlerinde, İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı Müdürlüğü tarafından alanla ilişkili paydaşları bir araya getiren bir çalıştay düzenlenerek, mimari restorasyon uygulamalarını icra eden kişilerin ünvanları, mesleki yetkinlikleri, görev ve sorumluluk alanları tartışmaya açılmıştır (URL 41). Ancak, bu çalışmanın sonuçları henüz hayata geçirilememiştir.

Restorasyon elemanlarının mesleki yeterliliklerine ilişkin yeni bir gelişme yukarıda yaygın eğitim alanında söz edilen Vakıf Kültür Varlıkları Koruma ve Araştırma Merkezi (KURAM) bünyesinde gerçekleşmiştir. KURAM Mesleki Sınav Merkezi Projesi; Yeryüzü Mühendisleri Derneği ve Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi ortaklığında ve Vakıflar Genel Müdürlüğü iştirakinde hayata geçirilmek üzere Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 2019 yılında açılan “Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı (İKG OP)” altında finanse edilen “Voc-Test-III Hibe Programı” tarafından desteklenmiştir. 28 Eylül 2020’de imzalanan sözleşme gereği KURAM Mesleki Sınav Merkezi olma yolundaki çalışmalarını sürdürmektedir. Bu kapsamda; mesleki yeterliliğe ilişkin bir ortak akıl toplantısı gerçekleştirildiği, Koruma ve Restorasyon Meslek alanı Uluslararası ve Ulusal Standartların belirlenmesi çalışmalarının tamamlanarak Mesleki Yeterlilik Kurumuna gönderildiği, yapılacak teorik ve uygulamalı sınavlar için Test Merkezi ve sınav sorularının oluşturulduğu, lise ve önlisans düzeyinde eğitim kurumlarında mesleki yeterlilik farkındalık seminerleri düzenlendiği anlaşılmaktadır.²⁷

²⁷ Kuram Mesleki Yeterlilik Sınav Merkezi projesinin detayları için bkz. <https://kuramvoctest.fsm.edu.tr/> (URL 42)

SONUÇ VE ÖNERİLER

2017 tarihli “Delhi Declaration on Heritage and Democracy”, madde 2’de de değinildiği üzere her miras disiplini için özel eğitim gereklidir ve eğitimler genelci bir yaklaşıma indirgenmemelidir. Miras eğitimi, yorumlama ve eğitim programlarında da her seviyedeki kültürel çeşitliliğin anlaşılması profesyoneller, zanaatkarlar, yetişkinler ve çocuklar için esastır (URL 43).

Ülkemizdeki geleneksel mimarinin anlaşılması, belgelenmesi ve korunması çalışmalarında sahip oldukları mesleki birikimleri aktarabilecek, kültürel çeşitliliğimizi yansıtan zanaatkarlardan nitelikli yapı ustalarının Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın Somut Olmayan Kültür Mirası’nın Korunması Sözleşmesi kapsamında “Yaşayan İnsan Hazinesi” ya da “Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı” olarak kayıt altına alınmaları gerektiği açıktır. İstanbul, Mardin, Gaziantep, Kastamonu, Taraklı gibi geleneksel mimarinin korunmaya çalışıldığı çeşitli tarihi yerleşmelerde dönemsel olarak geleneksel yapı ustası yetiştirme seminerlerinin düzenlendiği, bazı atölyelerin faaliyette olduğu bilinmektedir. Ancak ülke genelinde ilgili resmi birimlerin ve yerel yönetimlerin yapı ustalarının geleneksel mimarimizi koruma konusundaki önem ve katkıları açısından farkındalığının artırılmasına daha fazla ihtiyaç vardır. Avrupa’da birçok ülkede geleneksel yapı ustaları meslek loncalarının devamı niteliğindeki resmi ya da özel kurumlarda gerekli eğitimleri alarak, eğitim-öğretim faaliyetlerinde bulunmakta ve nitelikli uygulama elemanı olarak koruma çalışmalarında etkin bir şekilde yer alabilmektedirler.

Bunun yanı sıra, örgütlü meslek birlikleri olmayan yapı ustalarının mesleki güvenceler konusundaki sıkıntı ve yoksunluklarının giderilmesinin gerekli olduğunu da hatırlatmakta fayda vardır. Bu bağlamda geleneksel yapı ustalarını bir çatı altında toplayan ulusal çapta bir usta derneği ve sandığı kurulabilir²⁸. Ayrıca, sahada yapılan görüşmelerden yapı ustalarının onarımda kullandıkları bazı geleneksel alet ve edevat temini konusunda sorun yaşadıkları, istedikleri kalitede sağlam aletler bulamadıkları ya da yaşadıkları yerlerin büyük şehirlere uzaklığı nedeniyle gerekli aletleri istedikleri

²⁸ Ulusal ölçekte olmamakla beraber İstanbul Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği’nin geleneksel mimarlık ve işçiliklerle ilgili bazı tespit ve faaliyetleri olduğu öğrenilmiştir. Birliğin web sitesinin “Kaybolmaya yüz tutmuş mesleklerin listesi”nde mimariyle ilgili olabilecek oymacılık, kakmacılık, sedef kakmacılık, vitray yapımı, mimari eleman (taş) işçiliği, sarımsaklı taş işçiliği, nakkaşlık, Osmanlı kilitçiliği, hakkak ve dülgerlik işleri anılmıştır (<https://www.istesob.org.tr/kaybolmaya-yuztutmus-meslekler-listesi/>). (URL 44). 2009 yılından itibaren de her yıl Ahilik Komitesi tarafından “ilin ahisi” unvanıyla bir esnaf ya da sanatkârın seçildiği bilgisi edinilmiştir (<https://www.istesob.org.tr/konu/ilin-ahileri/>). (URL 45).

gibi yaptırmakta zorluk çektikleri tespit edilmiştir. Yapı ustalarını bir araya getirerek iletişimi sağlayacak bir örgütlenme bu ve benzeri ortak sorunların çözümü konusunda işbirliği sağlayabilir.

Koruma onarım çalışmalarının nitelikli ara elemanlar, geleneksel mimariyi iyi bilen yapı ustaları olmadan sağlıklı bir şekilde yürütülmesi mümkün değildir. Bu kapsamda ülkemizdeki mevcut nitelikli geleneksel yapı ustalarının tespit edilmesi, yönergeye göre gereken ölçütleri karşılayanların “Yaşayan İnsan Hazinesi” ya da ilgili yönergenin kapsamı genişletilerek “Somut Olmayan Kültürel Miras Taşıyıcısı” olarak bilgi ve birikimlerinin ulusal bir merkezde toplanacak ve araştırmacılara açık olacak şekilde kayıt altına alınması, ulusal envantere tanımlanması, bilgilerin yaygın bir şekilde eğitim-öğretim alanlarında paylaşma olanaklarının sunulması yararlı olacaktır. Bu açıdan ele alındığında KTB’ye bağlı Halk Kültürü Bilgi ve Belge Merkezi ve burada “Halk Mimarisini” başlığı altında yapı ustaları ile yapılmış kayıtların yaygın tanıtımı ve ilgili envanter/ veri tabanlarıyla ilişkilendirilmesi de önemlidir.

Geleneksel yapı ustalarının tanınırlığının ve örgütlenmesinin sağlanmasının ardından eğitim sisteminde yapılacak yeni düzenlemeler aracılığıyla ülkemizdeki mevcut nitelikli geleneksel yapı ustalarının koruma onarım eğitimlerine yaygın ve örgütlü bir şekilde katılabilecekleri, bilgilerini aktararak yeni ustalar yetiştirebilecekleri düşünülmektedir. Böylesi bir düzenleme, özellikle örgün eğitimde karşılaşılan uygulama ve deneyim eksikliğinin giderilmesinde ve geleneksel bilginin sürekliliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynayacaktır.

Yukarıda açıklandığı üzere, Türkiye’de çok sayıda üniversitede ön lisans programları kapsamında sürdürülen mimari koruma ve restorasyon programları çerçevesinde uygulama deneyiminin genellikle eksik kaldığı, yerele özgü ustalıkların yeni nesillere aktarılmasında güçlükler yaşandığı saptanmaktadır. Bu eksikliğin giderilmesi amacıyla, eğitim içeriğinin ve yönteminin gözden geçirilmesi, uygulama ağırlıklı programların geliştirilmesi, staj ve benzeri saha çalışmalarının özenle kurgulanması gerekmektedir. Uygulama stajı programlarının danışmanlar tarafından kabulünde öğrencinin aktif bir şekilde şantiye ortamında çalışmalara katılımının güvence altına alınması, eğitim sürecinde okulların veya yakında bulunan farklı kamu, sivil toplum veya özel kurumların atölyelerinde günlük atölye programları düzenlenmesi, alan gezileri yapılarak öğrencilerin uygulamaları yerinde izlemelerinin sağlanması gibi çabalar ön lisans programlarından eğitim alan gençlerin uygulama alanında daha donanımlı mezun olmasına katkı sağlayabilir.

Zengin yapı geleneğimizin yaşatılabilmesi için örgün eğitim programlarının eksiklerinin giderilmesinin yanında üniversiteler dışında da yaygın eğitim çalışmalarının sürekliliğinin sağlanması; nitelikli eğitim programlarıyla yetiştirilen gençlerin sertifikalandırılması ve özel uzmanlık gerektiren koruma / restorasyon uygulamalarında sertifikalı ustaların görevlendirilmesi gerekmektedir.

Son yıllarda mimari koruma onarım çalışmalarına daha fazla kaynak ayrıldığından geleneksel mimari alanında yapı ustalığının cazip hale gelme ihtimali de artmıştır. Sayısı fazlaşan örgün öğretim programları ve yaygın eğitim girişimleri şunu göstermektedir ki: son yıllarda bu alanın öne çıkan ekonomik çekiciliği, nitelikli iş gücü sağlama yönünde uygulamalı yaygın eğitim talebini de yükseltmektedir. Ancak, gerek büyük kentlerde, gerekse yerel niteliklerin öne çıktığı geleneksel dokularda yaygın eğitim çabalarının baş etmek zorunda kaldığı en önemli sorunlardan biri sürekliliğin sağlanmasıdır. Bu çalışmalar için başta kamu olmak üzere çeşitli kaynaklarla yapılan kültürel ve ekonomik yatırımın korunması için başlatılan olumlu süreçlerin devam ettirilmesi, edinilen deneyimin ve birikimin geleceğe aktarılması büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda örneğin İstanbul Büyükşehir Belediyesi KUDEB’i tarafından 2008-2020 yılları arasında gerçekleştirilmiş olan Ahşap Atölyesi ve Taş Atölyesi eğitim programlarının yeniden gündeme alınmasının olumlu olacağı düşünülmektedir.

Gerek sürekliliği sağlanmış yaygın eğitim programları, gerekse uygulama deneyimi arttırılmış örgün eğitim programlarına dahil olanların mesleki yeterlilik belgelerine sahip olmaları önemlidir. Mesleki Yeterlilik Kurumu’nun Avrupa Birliği ile uyumlu olarak ortaya koymaya çalıştığı sertifika sınav merkezlerinin restorasyon ve mimari koruma alanı için bir an önce etkinleştirilmesine ihtiyaç vardır. Öte yandan mesleki yeterlilik düzenlemeleri kısa aralıklarla değişen tanımlamalar olmadığından ve önemli bir zaman ve emek gerektirdiğinden; bu konuda güncel çalışmalar yapan kurumların geçmişte yapılan çalışmaları ve bu alanda emek vermiş kişi ve kurumları sürecin dışında bırakmadan katılımcı bir biçimde yol almaları beklenmektedir. Kamu kurumlarının mimari koruma alanında yaptığı ihalelerde sertifika sahibi usta ve ara eleman çalıştırılması zorunluluğu getirmesi mesleki yeterlilik sertifika süreçlerini hızlandıracaktır.

Ülkemizdeki geleneksel mimarinin ve yapı zanaatlarının korunması; mevcut geleneksel yapı ustalarının hak ettikleri tanınırlığın kazanılması ve deneyimlerini aktaracakları ortamın güvence altına alınması, örgün eğitimlerinin uygulama ağırlıklarının arttırılması, yaygın eğitimlerin sürekliliğinin sağlanması ve uygulamalarda mesleki yeterliliğe sahip usta ve ara elemanların görev almasıyla karşılık bulabilecektir.

KAYNAKÇA

- AİKAWA-FAURE, N. , 2014.
“*Excellence and Authenticity: ‘Living National (Human Treasures’ in Japan and Korea*”, **International Journal of Intangible Heritage**, 9, s.37-51.
- DENİZ, M.Ş., 2009.
“*İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü Tanıtımı*”, **Kagir Yapılarda Koruma ve Onarım Sempozyumu 1 Bildiri Kitabı**, s.5-12, İstanbul.
- GÜÇHAN, N. Ş., 2001.
“*Türkiye’de Restorasyon Eğitiminin Sorunları*”, **Mimarlık ve Eğitim Kurultayı 3-4-5 Aralık 2001**, TM-MOB Mimarlar Odası Yayını, s. 213-224, İstanbul.
- KARAKUL, Ö., 2014.
“*Geleneksel Mimaride Kültürel Anlatımların Korunması: Yaşayan İnsan Hazine Sistemi*”, (Ed). Karakul, Ö., **Geleneksel Mimarinin Yaşayan İnsan Hazine**, Grafiker Yayınları, 134, s. 13-36, Ankara.
- KARAKUL, Ö., 2015.
“*A Conservation Approach To The Knowledge and Skills of Traditional Building Masters*”, **Milli Folklor**, 107, s. 149-160.
- KUBAN, N., KÂHYA, Y., 2016.
“*Mimari Mirasın Korunmasında Uygulama Elemanlarının Yetiştirilmesine Yönelik Yaygın Eğitim Uygulamaları*”, **Metu Journal of The Faculty of Architecture**, 33, s.147-167.
- KUBAN, N., 2013.
Mimari Koruma Alanında Kalifiye Ara Eleman Yetiştirilmesi İçin Bir Yöntem Önerisi, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- SAYIN, S., 2013.
“*Koruma Alanında Mesleki Gelişim Programları*”, (Eds.) Nardere, İ., Atay, F., **Kagir Yapılarda Koruma ve Onarım Sempozyumu 3 Bildiri Kitabı**, s.43-46, İstanbul.
- SÜRÜCÜ, D., 2012.
“*Ahşap Yapılarda Koruma ve Onarım Eğitim Programı*”. (Eds.) Sürücü, D., Kudde, E. **Ahşap Yapılarda Koruma ve Onarım Sempozyumu 1 Bildiri Kitabı**, s. 12-15, İstanbul.
- URL 1, 12.04.2022: <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-264414/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi.html>
- URL 2, 12.04.2022: <https://www.telifhaklari.gov.tr/resources/uploads/2019/10/15/UNESCO-2005-KIFAC-SOZLESMESI-TURKCE.pdf>
- URL 3, 12.04.2022: <https://ich.unesco.org/doc/src/00031-EN.pdf>
- URL 4, 12.04.2022: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-12929/yasayan-insan-hazinelere-ulusal-envanteri.html>
- URL 5, 12.04.2022: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-50839/somut-olmayan-kulturel-miras-envanter-calismalari.html>
- URL 6, 12.04.2022: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-165986/muammer-semih-irtes.html>
- URL 7, 12.04.2022: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-258788/tahsin-kalender-1928-2020.html>
- URL 8, 12.04.2022: <https://mardinhaber.com.tr/haber/9597563/geleneksel-ahlat-tas-isciligi-unesco-yolunda>
- URL 9, 12.04.2022: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-93482/sanatci-tanitma-karti.html>
- URL 10, 12.04.2022: [http://mtegm.meb.gov.tr/kurumlar/?ara \(inşaat teknolojisi / mimari restorasyon\)](http://mtegm.meb.gov.tr/kurumlar/?ara=in%C5%9Faat%20teknolojisi%20mimari%20restorasyon)
- URL 11, 12.04.2022: <https://yokatlas.yok.gov.tr/onlisans-program.php?b=30036>
- URL 12, 12.04.2022: <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=437&ReCID=5447>
- URL 13, 12.04.2022: <https://youngmastersproject.com/>
- URL 14, 12.04.2022: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0554308001587380045.pdf
- URL 15, 12.04.2022: <https://www.kastamonu.bel.tr/v2/ahsap-restorasyon-kursu-acildi/>
- URL 16, 12.04.2022: <http://www.kastamonugazetesi.com.tr/mimari-mirasi-canli-tutacak-yeni-adim/>
- URL 17, 12.04.2022: <http://www.irfangazetesi.com/haber/3524/kaymakamligin-destegiyle-yeni-tas-ustalari-yetisiyor.html>

- URL 18, 12.04.2022: <https://www.mardinsoz.com/haber/midyat-ta-ogjeli-eller-tas-ve-gumus-isleyecek-14988.html>
- URL 19, 12.04.2022: <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/kayseri/melikgaziden-tas-restoratoru-kursu-12416442>
- URL 20, 12.04.2022: <https://dogruhaber.com.tr/haber/263272-batmanda-dogal-taslari-isleme-kursu/>
- URL 21, 12.04.2022: <http://koruprojesi.org/?p=yetis-kin-egitimi&id=45&title=tas-ustalari>
- URL 22, 12.04.2022: <https://sondevir.gaste24.com/arsiv/bitliste-tas-ustaligi-yeniden-canlandirilacak-h187040.html>
- URL 23, 12.04.2022: <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/kastamonu/kastamonuda-is-garantili-ahsap-egitimi-kursu-10136077>
- URL 24, 12.04.2022: <https://www.sondakika.com/yerel/haber-mardin-de-tas-isleme-kursu-2652733/>
- URL 25, 12.04.2022: <https://www.mardinlife.com/mid-yatin-tas-ustalari-kizlari.html>
- URL 26, 12.04.2022: <http://koruprojesi.org/?p=yetis-kin-egitimi&id=45&title=tas-ustalari#g1-31>
- URL 27, 12.04.2022: https://www.mimarizm.com/haberler/muzeden-yapiya-kulturel-mirasin-korunmasi-egitimi-gercege-donusuyor_117038
- URL 28, 12.04.2022: <https://www.istka.org.tr/medya/1115/2010-y%C4%B1%C4%B1-mal%C4%B1-destek-programlar%C4%B1-desteklenen-projeler.pdf>
- URL 29, 12.04.2022: <https://kudeb.ibb.istanbul/>
- URL 30, 12.04.2022: <https://kudeb.ibb.istanbul/tas-egitim-atolyesi/>
- URL 31, 12.04.2022: <https://kudeb.ibb.istanbul/ahsap-egitim-atolyesi/>
- URL 32, 12.04.2022: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/04/20140415-7.htm>
- URL 33, 12.04.2022: <https://kuramlonca.fsm.edu.tr/>
- URL 34, 12.04.2022: <https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/guncel/kaybolmaya-yuz-tutan-sanat-ve-zanaatlar-kuram-loncada/653906>
- URL 35, 12.04.2022: <http://kmkd.org/>
- URL 36, 12.04.2022: <https://drive.google.com/file/d/1YUW5neM-1L08HIONchx8rtJL3TBYZIJx/view>
- URL 37, 12.04.2022: https://drive.google.com/file/d/12_2C4JlsmQfVGZ6Cl6H_W8enX8-eazsX/view
- URL 38, 12.04.2022: <https://revetproject.eu/tr/>
- URL 39, 12.04.2022: https://portal.myk.gov.tr/index.php?dl=Yeterlilik%2F668%2FSON_TASLAK_PDF_20180925_142756.pdf&fileName=13UY0120-4+-Rev+00+Tarihi+Eser+Koruma+ve+Restorasyon+Eleman%C4%B1&option=com_yeterlilik
- URL 40, 12.04.2022: https://portal.myk.gov.tr/index.php?dl=Yeterlilik%2F669%2FSON_TASLAK_PDF_20180925_142758.pdf&fileName=13UY0120-5+-Rev+00+Tarihi+Eser+Koruma+ve+Restorasyon+Eleman%C4%B1&option=com_yeterlilik
- URL 41, 12.04.2022: <https://kumid.net/storage/zUjEQA-ancIKx6qKXH01ympAMyyGk3B.pdf>
- URL 42, 12.04.2022: <https://kuramvoctest.fsm.edu.tr/>
- URL 43, 12.04.2022: http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0487125001587380902.pdf
- URL 44, 24.06.2022: <https://www.istesob.org.tr/kaybolmaya-yuztutmus-meslekler-listesi/>
- URL 45, 24.06.2022: <https://www.istesob.org.tr/konuilin-ahileri/>